

HAERESES OPORTET ESSE

(Az eretnekségekre szükség van)

Olyan kérdésekre keresem a válaszokat, melyek a mai keresztyén-séget és azon belül egyházunkat és teológiai munkánkat egészében érintik. Nem új keletű probléma a keresztyénység és pogányság ütközése, mégis a mai „modern utáni” korban sajátos keretek között üti fel fejét az új-pogányság, ami a keresztyénségre nézve mind több kihívást tartogat. Jogosan tehetjük fel a kérdést a mai gondolkodókkal együtt: A keresztyénység, amely minden más szellemi vagy vallási irányzatnál jobban átszötte szimbolikus hálójával a nyugatot, vajon képes lesz-e újraszöni hálójának egyre nagyobbodó foltjait?¹ Miből állnak ezek a táguló és sok szempontból mélyülő hézagok? A kérdést mindenképpen a modern, haszonelvű, materialista és önszerető társadalom felől kell megközelítenünk, amit a keresztyénység vagy kiszolgálni, vagy egészen új értékrendet állítva elé, egy új irányba befolyásolni képes. Nem lehetünk kizárólagosak a válaszadásban a vagy-vagyot illetően. A keresztyén-ségen belül mindenképpen megfigyelhető a deszakralizáció folyamata, az egyre fogyó kultikus jelképek, a tiszteletet megkívánó nyelvezet kicsinyessé válása, Krisztus és a keresztyénység demitologizálása, a keresztyén vallás racionalizálódása abban az értelemben, hogy a keresztyén dogmák nem képesek a gyakorlati élet alapelveivé válni. Ugyanakkor a keresztyén-ség szándékaiban sohasem mondhat le mindarról a megbízatásról, mely mögött végig fennmarad az isteni kezesség még akkor is, ha erről sokszor nem akarunk tudomást venni. A keresztyén-ség egyik meghatározó és - sok esetben - motiváló ereje éppen abban a csodálatos feszültségben rejlik, mely a tökéletes Isten és a sajnálatra méltó emberiség ellentmondásaiban áll fenn. Az azonban már ismét a megválaszolendő kérdések körébe tartozik, hogy a kihülőben lévő emberi lélek valóban elégséges „új” energiaforrássá lehet-e? Szükség van-e az eretnekekre? Az egyháznak sohasem lehetett hivatalos propagandája a *haereses oportet esse* elve. Be kell látnia azonban, hogy kétezzer éves fennállása óta a po-

¹ Molnár Tamás: Pogány kísértés (Kairosz, 2000.) 7-11p.

gányságot sohasem volt képes megszüntetni maga körül. Kézenfekvő lenne úgy fogalmaznunk – természetesen nem hivatalosan -, hogy az ellenséges tanításokból is lehetett tanulni, amik szervesen hozzájárultak az élő hagyomány kialakulásához,² melyben mindig is jelentős szerepet kapott az ellenfelekkel való szellemi érintkezés. Nagyszerű példaként Luthert hozhatjuk fel, akinek egyik vezérelve volt a *tentatio facit theologum* (a próba, a kísértés teszi teológussá az embert). Óvatosan kell azonban bánnunk az ilyen kijelentésekkel. Vigyáznunk kell arra, hogy ne becsüljük le és túl ezek jelentőségét. S talán Nietzschevel már nem is kell egyetértőnünk, amikor azt mondja: „a kísértés nem öl meg, csak erősebbé, edzettebbé tesz”, hiszen nekünk inkább kerülnünk kell, ha tehetjük, ezeket a „próbatételeket”, mert a gonosz emésztő tüze könnyen lángra lobbanthatja egész lelkünket. Mégis állíthatjuk, hogy ha már elkerülhetetlen, akkor az igazság birtokosai jól teszik, ha a viták hevében is képesek lemérni álláspontjuk igazát. Tudnunk kell, hogy ez sohasem veszélytelen vállalkozás. Abban az esetben lenne veszélytelen a *haereses oportet esse* álláspontjának a fenntartása, ha az egyház kétségbevonhatatlanul hűséges tudna maradni dogmáihoz, tanításaihoz, a szentség és igazság elemeihez, mely összetevőknek köszönheti létezését.

Vallásos közömbösség

Olyan vallásos közömbösség jellemzi mai világunkat, melynek összetevőit nagyon nehéz felkutatnunk. Arról a társadalmi jelenségről van szó, amiben döntően érvényesül az emberek véleményének sokfélesége, a másságnak a kérdése. Mindezek mellett pedig a mai embernek elsődleges célkitűzése az önazonosság megtalálása. Ez a kettősség pedig a társadalmon belül olyan új faktorhoz vezet, amit a teljes zűrzavar jellemez. A vallásos közömbösség lehet, hogy elsőként az intellektualitás területére koncentrálódik, mégis túlfeszíti annak kereteit, és a társadalom differenciálódásához vezet. Nyilvánvalóan a kereszténységnek minden eddiginél jobban tudatosítania kellene, hogy modern és - különösen is - poszt-modern korunk egészen más, mint amivel korábban kellett számolnia, és amire megvoltak a többé-

² Itt mindenképpen gondolhatunk a hitvallások születésére, amik sajátos környezete az a feszültség volt, ami adott esetben a tiszta tanok és a herezisek között állt fenn.

kevésbé bevált stratégiái. Nincsenek már egész kontinenst meghatározó vallási irányzatok, sőt van egy olyan réteg is, amelyik egyáltalán nem nyitott a természetfölöttire.³ A vallás szinte visszafordíthatatlanul individualizálódott. A keresztyénség krízisben van. Ezt a krízist a külső szemlélő nagyon könnyen halálosnak is vélheti. Az, ahogyan a keresztyénség ma megvallja hitét, semmi esetre sem lenyűgöző az emberek számára, sőt számos aspektusban hozzájárul a közömbösség tovább erősödéséhez. Ezzel kétségkívül tisztában vannak az eretnekesség képviselői is, akik számtalan új formációban⁴ hatolnak be a keresztyénség hasadékaiba, kitöltve annak táguló mélységeit, és közben felteszik a maguk kellemetlenkedő kérdéseit is: hogyan juthatott ilyen krízisbe a keresztyénség? Melyek azok a gigantikus tévelygései az egyháznak, melyekben a felelősség kérdése kikerülhetetlen? Az újpogányság precíz és kifinomult bírálata ellenére is téved akkor, amikor a keresztyénséget teljesen kiüresedettnek és kimerültnek tekinti. Lehet, hogy éppen a tökéletes Isten és az elerőtlenedett ember közötti ellentmondás mondatja vele a kritikát, de itt számolni kellene azzal a csodával, amit ez a feszültség teremthet az emberi lélekben.⁵

Abban a képben, melynek egyik oldalán a vallási közömbösség ríktó színei kiáltanak felénk, - ami a keresztyénségre jellemző -, a másik oldalon jól megfigyelhető a transzcendens iránt megnövekedett fogékonyság is. Sokan tartják úgy, és itt elsősorban Jungra és követőire kell gondolnunk, hogy a keresztyénné vált tudatban elrejtve megmaradtak a pogányság elemei. „Jung szerint a tudatalattiban hemzsegnek a közkeletű képzetek, amelyeket az elmúlt civilizációkban kialakult különböző gondolkodás- és érzésmódok úgyszólván rejtőzködésre kényszerítettek. Ugyanígy a keresztyén rendszer is rátelepedett pszichés és irracionális személyiségünkre, elúzva helyükről a keresztyénség előtti időkben felhalmozódott és azóta sem felbomlott

³ Ők azok, akik a politikával próbálják meg jobbá tenni ezt a világot, mégpedig úgy, hogy semmilyen közösséget nem vállalnak a vallásokkal, a Kijelentéssel. A megoldást az egyenlőségre törekvő demokratikus társadalomban látják. Ha a megvalósítás érdekében mégis elkerülhetetlen az összefonódás valamilyen szinten a vallással, keresztyénséggel, akkor az soha nem „hevül” túl a langymelegen.

⁴ Itt gondolhatunk mindazon keresztyén ellenes irányzatokra, melyek elégségesen töltik ki az új-pogányság fogalmát.

⁵ Molnár Tamás: Pogány kísértés (Kairoz, 2000) 9. p.

képzeteket.”⁶ Lehet, hogy a modern ember megfogadta Jung tanácsát és szabadjára engedte tudatalattijának fogságából ezeket a pogány elemeket? A válasz előtt nyitva hagyva az utat, tényként kell elkönyvelnünk, hogy tömegek fordulnak az élet spirituális oldala felé, és megtelnek az oly régen kiürültnek vélt isten-panteonok.⁷ Úton útfélen szembetalálkozunk a mágia gyakorlatával, a babonassággal és az új okkultizmus megannyi változatával. A két irányzat között egyensúlyról nem is álmodhatunk, hiszen a két rendszer sohasem egészítheti ki egymást még a legcsekélyebb mértékben sem. A keresztyénség racionalizálódásával kibillentette a mérleg nyelvét, és elsősorban önmagán belül kell megtalálnia az egyensúlyt mítosz és racionalitás, elmélet és gyakorlat között. Nagyot tévedünk, ha csak múló szeszélynek látjuk mindazt, ami végbemegy körülöttünk, hiszen ezek a jelenségek igen csak beszédes módon jelzik az emberek transzcendens iránti vágyát, a lélek szomjúságát, az emberi élet éhségét arra, hogy saját egzisztenciájának mélyebb dimenzióiba hatoljon.

Az új-pogányság szerteágazó gyökereit a fentiekben leírtakon túl más összetevőkben is felfedezhetjük. Az a valláson belüli individualizáció, amit tulajdonképpen a keresztyénség indított el a reformációval, mára jóformán anarchiává nőtte ki magát.⁸ Ez azt jelenti, hogy mindenki szabadon, saját maga alakítja ki vallását az alapján, ami számára szimpatikus elemként beépíthető az őt körülvevő szinkretizmusból. Teljesen mindegy, mi az őt körülvevő keret. Ez adott esetben a keresztyénség is lehet. Nagy vonalakban fontos megjelölni azokat az összetevőket, melyeken keresztül ismét megerősödhet a pogányság, új formációkat öltve magára:

- A vallásosság archaikus formáinak visszatérése
- A szent, profán és modern együttesének új képződménye

⁶ C.G.Jung: *Ma vie* (Párizs: Gallimard, 1966) az idézett gondolat átvétele Molnár Tamás: *Pogány kísértés* (Kairosz, 2000.) 51. p.

⁷ A legújabb kori „istenségek” rémisztő képeiben a fajelmélet (nácizmus), diktatúrák (sztálinizmus), forradalmak (maoizmus), tömegkommunikáció, technológia és még sorolhatnánk.

⁸ Az individualizációnak nyilvánvalóan van egy pozitív hatása is: személyes elkötelezettség nélkül nem beszélhetünk igazi vallásosságról. Nagyon fontos, hogy előbb magunk számára találjuk meg az Igazságot. A szubjektív igazságnak pedig nem abban kell kimerülnie, hogy teljesen mindegy, mit hiszünk, ellenkezőleg ezek a valóban jelentős igazságok a legszemélyesebbek. Ilyen a keresztyénség igazsága is, amelynek létezésünkben kell megérintenie bennünket, hiszen élethalálharcról van szó.

➤ Gnoszticizmus

A vallásosság archaikus formáinak „visszatérése”

Kettősséget érezhetünk a vallásosság ilyen formáját illetően. A modern ember tiltakozva lép fel az ellen, hogy életének gazdasági kritériumait és vetületeit, egzisztenciájának bizonytalanságát valamifajta alapként vallásosságának sarokkövévé tegyék. Pedig ez egy jól megfigyelhető ténytérzés a történelemnek. Amikor elérkezik a bizonytalanság ideje, amikor a jövőkép sok tekintetben pánikus méreteket ölt, akkor még a legracionálisabbnak mondható magatartásmód is hajlamos lesz hitét kimozdítani az észlelhető valóságból. Ilyenkor az ember nemegyszer az ősi vallásosság elemeiben, a babonákban, a sorsszerűségben és az éppen népszerű „guru” követésében keres menedéket. Korunk számos új jelensége viseli magán a primitív vallásosság ezen jegyeit. Gondoljunk csak a paranormálisra, a parapszichológiára, az asztrológia megbabonázott követőire, az UFO „hívők” nagy táborára és még sorolhatnánk. A múltban ezek az összetevők a pogányságon belül töltötték be szerepüket, és ma, a harmadik évezred hajnalán sem viselkednek másként.

A pogányság minden eleme a természetimádat valamilyen formája, amiben az ősi vallásos motívumoknak megfelelően misztifikálja az ott végbemenő folyamatokat, szárnyaló képzeletének és fantáziájának függvényében. A pogány képzelőerő azért őrizhette meg hatalmát, mert nem volt kidolgozott, szisztematizált rendszere. Könnyedén vehette fel „legcsábítóbb ruházatát” bármely kor igényének megfelelően. Nem kellett sohasem azzal bíbelődni, hogyan egyeztessen össze az ész a hittel, vagy hogyan szüntesse meg az egyiket a másik javára. Nem volt és nincs világosan megfogalmazott hitvallása, amelyet esetlegesen össze kellene egyeztetni a természeti megfigyelésekkel. „A pogányság a tömegek szintjén meghatározhatatlanul stilizált természetértelmezés, a művelt emberek szintjén a természet ba-jaival és kísértéseivel szembeni védelem volt. A pogány megengedhette magának, hogy két világban éljen. A keresztyén viszont nem, mert a keresztyén hitet nemcsak jól meghatározott filozófia, hanem kidolgozott teológia is tagolta.”⁹

⁹ Molnár Tamás: Pogány kísértés (Kairosz, 2000.) „Pogány újjászületés” 67-101, 99. p.

A szent, profán és modern együttesének új képződménye

A szentség kérdése az ember számára az egy legszükségesebb dolog (*unum necessarium*). A kérdés ott dől el, ki mit ért szent alatt, és hogy a keresztyénség hogyan volt képes a szentség fogalmát archiválni, és egy adott korban alkalmazhatóvá tenni. Ha pontosan nyomon tudnánk követni a szentség kérdésének alakulását, akkor előbb-utóbb felgöngyölítenénk az értékrelativizmus problémáját. Nem lenne többé bajunk az alapértékek (lét, élet, ember, jóság, szépség, boldogság stb.) sokféleségével, hiszen mindegyik megfeleltethető lenne a valóság igazi alapjának és végső céljának, Istennek. Hogyan viszonyul a szentség értéke a valósághoz? „A szent olyan közvetítő közeg, amely érzékeinken áthatolva jelentést ad az érzékelésünk tárgyának, és ezt a jelentést kiterjeszti a lélekre, ahol a közvetítő mozzanat megszűnte után is fennmarad. Ezért nevezik az oroszok találó közvetlenséggel Istenre nyíló ablaknak az ikont. Miközben a természetfeletti és a saját nyitottságunk között közvetít, a szent a mindennapoknál erősebb valóságként jelenik meg, a mindennapok tényanyagát értelmes egységbe tömöríti. Ez az értelem állandósággal, stabilitással, irányító hatással és felemelő erővel rendelkezik. Igen közel áll a *müthoszhoz*, amely által a régiek a létezés szerkezetét ragadták meg, azét a létezését, amely elég erős ahhoz, hogy egyetemes érvényű mesékben lehessen megtapasztalni. A szent mind a régiek számára, mind a mi számunkra állandósított formában tárja fel a valóság mintázatát, és valóságértelmezésünk állomásait világosan elkülönített szakaszokra osztja.” A felfoghatatlan Isten mindig maga jelenik meg a szentben, és sugározza felénk az erőt. Így lesz számunkra a szent közvetítő valósággá az emberi és végső valóság között.¹⁰ Ezek szerint a szent alatt, a fentiekben elhangzott értelmezés szerint, egy olyan magasabb értékrendet értünk, ami a végső ténylegesség hordozója. Nincs szükségünk arra, hogy létrehozzuk, mert mindennél előbb létezett és magában hordozza az esztétikumot, a harmóniát, egyszóval a tökéletességet. Éppen ezért ebben a megromlott világban is jelen kell lennie, sőt valamilyen formában minden létező ebből a szentből vezethető le. A szent világának mindig is a vallás lesz a legtökéletesebb megjelenítője. Figyelembe

¹⁰ Molnár Tamás: A hatalom két arca: politikum és szentség (Európa, 1992.) 43-44. p.

kell azonban vennünk, hogy a szent kifejezés a vallás világból átkerült a profán területekre, és már nem is feltétlenül az Istenhez, hanem az e világhoz tartozót védelmezi. Ezzel a súlypont eltolódással kezdődik meg a deszakralizáció folyamata. „Teljes deszakralizáció pedig akkor jön létre, ha a szent közvetítői már nem közvetítői szerepük eszközt, hanem önmagukban végső célként tekintenek magukra.”¹¹

Nyilvánvalóan a szentség elveszti eredeti értelmét és jelentését. A helyére más lép azzal a szándékkal, hogy megpróbálja annak hiányát pótolni. Ilyen terület a tudomány, ami egészen másképpen szövi „mítosának” hálóját.¹² Számtalan pontján válik lelketlenné és szentségtelenné. Számtalan megnyilvánulásában ellentétes azzal a világgal, amit a szentség hordoz magában. Az emberek manapság éppen olyan elvárásokat állítanak a tudomány elé, mint hajdanán a szent elé.

„A modernizmus lényege az új emberközpontúság, a tétel, hogy a modern emberek felszabadulnak az isteni törvény alól s immár a kezükbe vehetik a saját sorsukat és a világ sorsát.¹³ Istent még elismerik, de inkább elvont határként, mint tevékeny hatalomként, mint névleges királyt, aki lemondott trónjáról és alkirályokra ruházta át hatalmát.” S meg kell vallanunk, hogy nagyon sokan kívánnak csatlakozni ehhez a modernitáshoz, szem elől tévesztve azt aényt, hogy a szentség hagyományos értelemben mindig egy magasabb rendű élethez kíván kötni.

¹¹ Molnár Tamás: A hatalom két arca: politikum és szentség (Európa, 1992.) 166. p.

¹² Gondoljunk Spinoza Etikájára: *more geometrico*. Egy teljesen vallásellenes gondolkodásról van szó, melyben Isten tökéletesen végtelen és meghatározhatatlanságában tökéletesen személytelen, sőt halott is, miután csak matematikailag határozható meg. A végső igazság nem más, mint egy üres egyenlet, és szabadságunk nem több, mint az elhajított kő. De gondolhatnánk itt ennek a századnak (XVII.) az atomokból álló és a mechanikai törvényeknek mindenben engedelmessé emberképre is, mely ugyanilyen szükségszerű determináltságban határozza meg az emberi együttélés normáit.

¹³ A globalizálódás hatására az ember bár egyre nagyobb és hatalmasabb közösségekbe olvad be, mégis magára maradt, ezért megindult a küzdelem a történelem közvetlenebb formálásáért. Jelentős az a hasonlóság, ami a hellenizmus kora és mai modern korunk között áll fenn.

Gnoszticizmus

Gnosztikus az, aki az „ismeret” birtokosa. Ő az, aki tudása által nyer megváltást és nem Jézus Krisztus ingyen kegyelme által. Ez a tény az, ami a gnoszticizmus bármilyen válfaját a pogányság soraiba állítja. A gnózis a hellenizmus korában szinte kizárólag csak az isten-ismeretre vonatkozott, majd később olyan központi kérdésekre ke-
reste a választ, hogy mi a világ, mi az ember, mi lehet az ember meg-
váltásának az útja. Azt kutatja, hogyan kerülhet bele az anyagi világba az isteni szellem szikrája, a lélek, amely az anyag börtönébe zárva boldogtalannak érzi magát. Másik nagy vizsgálódási területe pedig, hogyan szabadulhat meg a lélek az anyagtól. A keresztyénség a II. században élethalálharcot vívott a gnoszticizmussal,¹⁴ és ha határo-
zottságával felül is kerekedett, megsemmisítenie nem sikerült.¹⁵

Mai korunkat is áthatják a gnózis felerősödő, meg-megújuló tanítá-
sai. Gazdag örökségből táplálkozva számtalan új formában jelenik meg. Jellemző formálódása, hogy egy kiválasztott közösség, tanít-
ványság mesterét követve, aki öntudatra ébresztette őt, keresi a meg-
váltás útját. A mester képe persze közel sem azonos azzal a „koldus
szegénnyel”, aki isten küldöttként jelent meg a világban. A megvál-
tás útja legtöbbször teljesen azonos magával a tanítványsággal. A új-
gnosztikusok sokszor csatlakoznak valamilyen ezoterikus vagy okkult
iskola mesteréhez. Ezek a csoportok sok esetben úgy viselkednek,
mint a keresztyének. Számtalanszor tesznek tanításaikban utalást a
Bibliára, mint akik az egyszerű transzcendens bölcsesség örökösei, a
hit megőrzői és továbbvivői. Úgy tesznek, mint akik az ezoterikus
tanításokban, a leghűebben őrizték meg az igazi keresztyén értékeket.
Minden egyes gnosztikus csoportosulás megtiszteltetésnek veszi,
hogy az abszolút tudás birtokosa lehet. A XXI. század világvallása
látszik körvonalazódni, egy új kozmikus vallás, ami szándékai szerint
fel kívánja gyorsítani a keresztyénség dekadenciáját, és végső törek-
véseiben annak helyére igyekszik. A keresztyénségnek fel kell ismer-

¹⁴ Irenaenus, Tertullianus, Hippolytus.

¹⁵ A gnoszticizmus a második század első felétől Baszilizésztől kezdve, aki az egyiptomi gnózis képviselője, Isodoruson, a mandeusokon át szinte végigkísérte a keresztyénséget.

nie, hogy az új-pogányság és gnoszticizmus összekapcsolódása a legnagyobb kihívásokat tartogatja számára.

Az ezoterikus tanítások és okkult tudományok ma meglepően népszerűek és divatosak, és szűnni nem akaró lelkesedés veszi körül azokat. A különböző felekezetek leple alatt új iskolák jönnek létre, melyek a gnózis képviselőinek vallják magukat, és közben kidolgozzák a maguk új antropológiáját, kozmológiáját és teológiáját. A modern gnosztikusok csak úgy, mint elődeik nem hiszik, hogy a hit és tudás összeegyeztethetetlen lenne egymással.

„Történelmileg újonnan alakuló ökumenében élünk, melynek egykori „római-mediterrán” alapját manapság az „amerikai” értelmező alap váltotta föl. Főként Amerikából érkeznek a „féligmegemésztett” tanok: az európai ember úgy keresi ma az „új vallást”, mint az amerikai keresi saját azonosságát a *melting pot* káoszában.” A keresés elsősorban az öntudat felszabadítására irányul. Felszabadítás a vallás súlya, az ész korlátai alól, melyek sok tekintetben gátolják az ember pszichológiai mélységeinek kibontakozását. „Ez a vágy vezetett a „végtelen kozmikus öntudat”, a „filozófiai kő” után a Harvard egyetemen kábítószer (LSD) használatához, vagy kisebb iskolák „kurzusaihoz”, ahol a tanár és diákok lemeztelenített lábujjaikat bámulták, egymás testrészeit tapogatták a „*sensitivity training*” címen. Megszabadulni a kötöttségektől, az egzotikumot hajhászni, ópiummal és hassal a térben utazni (*trip*), tapasztalni, amit még senki nem élt át, hacsak nem az indiai guru, vagy Jézus, a „Super-star”, vagy éppen a szexualitás atlétája.”¹⁶ Valószínűleg a New Age mozgalom csak hajnala annak a kozmikus vallásnak, ami világszerte egyre világosabban körvonalazódik. Ennek a vallásnak egyre táguló tudata egyszer csak kinövi majd a keresztyénség kereteit, melyre alapjait fektette. Ezen mozgalmak egyik meghatározó csoportja (Jehova tanúi, Mormonok) számtalan ponton látszólagos megegyezést mutatnak a keresztyénséggel. Ilyen például a szóhasználat is. Bár beszélnek Istenről, Jézusról, az Evangéliumról, az egyházzól, mégis ezek autentikus jelentését egyre inkább megüresítik. Elfogadják a Szentírást alapnak, inspirációjuk elsődleges forrásának. A másik csoport (Antropozófia, New Acropolis, Atlantisz) meghatározóan arra a szinkretizmusra épül,

¹⁶Századvégi mérleg (válogatott írások, Kairosz, 1999.) Molnár Tamás: Régi pogányság – New Age.

melyben a keresztyénség, a keleti vallások és ezoterikus tanítások érvényesülnek annak érdekében, hogy az emberi tudat mindinkább magára találhasson. Ebben is fellelhetők a szokványos zsidó-keresztyén alapok, de egy egészen új megformálásban és interpretációban. Az emberek új dimenziókat fedeztek fel a tudomány és technológia segítségével, melyben tudatosan vagy tudatlanul keresik a transzcendentális alapokat. A demokratikus társadalmi szerveződések közben szinte a legtökéletesebb alapot kínálják mindehhez akkor, amikor a hit minden formáját egyenlőnek fogadják el, legyen az istenhit, sátánimádat, önimádat vagy bármilyen pszichológiai folyamat, ami a megváltáshoz vezet. A New Age mozgalmak különösen is csábító vonása abban rejlik, hogy szinte kivétel nélkül az egyén számára mutat külön megváltást, miközben mindenki a saját szívének istenét tisztelheti. A rendszer kidolgozói, alapítói nagyon ügyesen csempézik be az irányukba történő, sokszor mámoros tisztelet megkövetelését is.¹⁷

Minden gnosztikus tanítás alapjaiban véve ezoterikus. A modern gnoszticizmus már nem csak az elit számára fenntartott, hanem mindenki számára elérhetővé kell válnia, hiszen hamarosan itt az apokaliptiszis, aminek már lehet, hogy el is kellett volna jönnie 2000-ben (?). Mi okozza vajon az egyháznak, keresztyénségnek azt a paralízisét, mely a sorsdöntő lényegi kérdések megválaszolásánál figyelhető meg?

Néhány összegző megjegyzés

Mára a nyugati-európai társadalmak közösségének, melynek kis hazánk is hamarosan teljes jogú tagja lesz, sikerült felépítenie az „ember városát”, melyből Isten szinte teljesen kívül reked, annak ellenére is, hogy az úgynevezett vallásos elemek át- és átjárják az öreg kontinenst az új pogányság, vagy spiritualizmus valamilyen formájába öltözve. A mai társadalom mindenekfelett akarja saját jogait érvényesíteni, és ehhez mérten akarja berendezni életének minden területét. Lehet, hogy az ember mindenütt önmagával akar találkozni? A görög mitológia alakjai nem csak portrék, amiket emlékezésünk albumában őrizhetünk, hanem nagyszerűen írják le számunkra az emberi psziché

¹⁷ Különösen is szembetűnő ez a Rudolf Steiner alapította antropozófiánál.

(poszt-modern) rejtelmait, amiből lehet, hogy éppen a közvetlen utókor nem sokat profitálhatott. Mi azonban mindenképpen felfigyelhetünk mély mondanivalójára, alakjaira: Náciszra, aki magába szerelmes, Prométheuszra, aki örökösen lázad az olimposzi istenek ellen, a nagy Atlaszra, aki szüntelenül megpróbálja a világot a vállán tartani, Daidaloszra a nagy tervezőre, aki mesterségesen próbál megmenekülni tragikus végzete elől, de gondolhatunk Sziszifuszra, aki újra- és újra nekivág a hegy oldalának, ahonnan levettetett. Ezekben a figurákban magunkra ismerhetünk. Felfedezhetjük a modern ember bálványait, küzdelmeit, melyeket oly gyakran istenít meg. Istenek, akiket saját hasonlatosságunkra teremtünk. A modern ember! Vagy lehet, hogy csak ember? Nemegyszer éppen a modernitás az, ami felemás helyzetbe hoz bennünket, megteremtve azt a dualizmust, melyben a múltat és a jelent, a pogányságot és a keresztyénséget éljük meg, és egyikben sem lelünk otthonra. Elvetjük a pogány értékeket a keresztyén erények érdekében, vagy éppen kihívásokat támasztunk a keresztyénség elé a pogányság értékeivel. Elvetjük Athént Jeruzsálem miatt, és felszámoljuk Jeruzsálemet Athén miatt, hogy felépítsük a „harmadik” városunkat. Az emberiség valóban megválthatja magát filozófiájával, történelmével, pszichológiájával, technológiájával, politikai eszméivel? Nem csupán a régi bábeli katedrális foltozgatjuk, ami már rég ledőlt, de meg nem semmisült, hogy örökké hirdesse szegyenünket? Nem láttunk még elég katasztrófát magunk körül, amikor vallásos meggyőződéseket taszítottak a porba és akartak a földdel egyenlővé tenni? Hányszor és hányszor kezd az ember saját sírboltjának megépítéséhez, mikor éppen felisteníti magát?

Milyen lesz a XXI. század? Vallásos? Ha igen, melyik vallás lesz a domináns? Új-pogányság, New Age, keresztyénség? - tesz fel sokan a kérdést. Eredményesen veheti-e fel ez a keresztyénség a harcot? Szükség van-e az eretnekekre? A kérdésre sokféleképpen válaszolhatunk, azt azonban megállapíthatjuk, hogy vannak. Egyre többen vannak és lehet, hogy ők is felteszik hasonló kérdéseiket: szükség van-e a keresztyénekre. A számtalan ponton sebezhetővé vált keresztyénség, és azon belül egyházunk sokszor könnyedén háríthatná el az egyre agresszívebb támadásokat, ha sikerülne felszámolnia az elhívás hiányát, a lelki élet haldoklását, azt a krízist, amely egyre inkább elhatalmasodik a kléruson. Fel kell ismernünk az alapvető különbségeket elhívásunk és jelenlegi helyzetünk között, melyek még véletlenül

sem azonosak vagy felcserélhetők. Az első vertikális dimenziókba helyez bennünket, ami tulajdonképpen kitölti vallásos lényegünket az isteni világosság által. A második a horizontális dimenzió, ami csak az egzisztenciánkhoz kapcsolható. Különbséget kell tudnunk tenni a kijelentés és a mi leleplezéseink között. Az elsőt Isten ingyen kegyelméből kapjuk, a második gyatra, sokszor mértéktelen emberi próbálkozás arra, hogy az igazságot megtaláljuk, és közben jól megismerhető az emberiség összes változata Prométheusztól Nietzschéig, Sziszifusztól Marxig. Semmi nem válhatja fel számunkra az isteni megváltás kegyelmét. Hiába keressük a szabadságot emancipációs törekvésekben, azt csak az isteni igazság adhatja meg számunkra. Hiába kötünk rövid vagy hosszú távú békeszünetet, az igazi megértés és egyetértés csak az Ő békessége által lehet meg közöttünk. Hiába építünk égisz érő tornyokat vagy ideológiai rendszereket egyházon belül és kívül, egyik sem adhat olyan menedéket, mint Isten örökkévalósága. A világ összes élelmiszerraktára sem tud bennünket kielégíteni, ha nincs kapcsolatunk az Élet Kenyerével. A lélek mindvégig szomjazni fog, míg meg nem találja az Élet Forrását. Úttalan utakon járhatunk a sötétben tapogatózva, mindaddig, míg a Világ Világossága be nem ragyogja, és el nem oszlatja sötét ösvényeink nemegyszer tragikus végzetét.